

Terör Algılamalarında Ortadoğu'nun Yeri*

Metin USTA

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Siyaset Bilimi Bölümü

21. Yüzyılın güç dengelerini yorumlamada en önemli parametrelerden biri hiç şüphesiz ki terördür. Üstelik içinde bulunduğumuz bu dönemde klasik Soğuk Savaş mantığının yani çift kutuplu dünyanın yerini tek kutuplu dünyaya bırakması hâkim ve hegemonik güç olan ABD için yeni bir mücadele alanının yaratılmasını zorunlu kıldı. Fakat terör olgusunu sadece bu güç dengeleri ve oluşan geçici boşlukların sistem dışı güçler tarafından doldurulması olarak niteleyerek alışlagelmiş ve sığ tanımlamaların da dışına çıkmaya çalışacağız. Bu nedenle bu yazıda birkaç çeşit terör tanımı üzerinden gidip terörü açıklamaya çalıştıktan sonra Ortadoğu kaynaklı terörü irdeleyeceğiz. Bununla ulaşmaya çalışacağımız sonuç ABD'nin neden ilk hedef olduğunu ortaya koyabilmektir.

Bize göre ABD'nin ilk hedef olması hem Batının sömürgeci ve oryantalist politikalarının geçmişinde hem de ABD'nin yakın tarihte Ortadoğu ve dünyanın genelinde yürüttüğü politikalarda aranmalıdır. Kısacası ABD açısından sorun geçmiş üç yüz yıl içinde değil de geçmiş otuz yıl içinde aranmalıdır.¹

• Terör nedir?

Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi terörü tanımlamada birden çok tanımlama üzerinden gideceğiz. Burada ilk olarak şu tanımı yapmak gerekir. *“Terör; “suçlu” ile sistem arasında bir etkileşimdir. Sistemin dışında olanın içinde olana saldırısıdır.”*² Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi var olan küresel ve bölgesel sistemler içerisinde merkezde olup gücü kontrol edenle çevrede olup güce müdahil olmak isteyen arasında bir düello söz konusudur. Günümüzde hegemonik³ güç olan ABD'nin çevrede kalan Doğu ülkelerine veya Güney ülkelerine karşı olan politikalarını da göz önünde bulundurursak bu tanım hiç de yadsınamaz. Fakat daha gelişmiş bir tanım getirmek gerekirse terör; sistematik, kasıtlı ve zaman içerisinde süreklilik arz eden bir eylem tarzıdır. Diğer şiddet eylemlerinden ayırt edici olarak teröre katılım sürekli bir taahhüt gerektirir. Ayrıca terör kitlelerin eylemlerinden daha ziyade hedefe yönelik bir grubun eylemlerini kapsamaktadır.⁴

Bu tanımı daha da genişletmek gerekirse terörizm politik karar alan mekanizmaları etkilemek üzere bir organizasyonun kararı sonucunda ortaya çıkan bir olgudur. Teröristlerin akılcı organizasyonlar oluşturduklarını ortaya koyan analizler şunu öngörürler; teröristlerin tutarlı ve istikrarlı bir değerler, inançlar ve çevresel düşleri vardır. Kısaca teröre başvurma nedenini sebep-sonuç ilişkisi belirler. Fakat her grubun aynı mantıksal süreç ve çerçeve içerisinde hareket ettiğini söylemek güç olur. Terörizm için en temel neden tanınma veya ilgi çekmektir. Yani yerel veya uluslararası kamuoyu oluşturma en temel hedeftir. Bugün karşılıklı bağımlı dünyada uluslararası tanınma ihtiyacı küresel terörü de kışkırtmaktadır. Bu ifade bir ithamdan öte var olan bir durumun yansımalarını belirlemek açısından önemlidir. Yazının ilerleyen bölümlerinde de değinileceği gibi Usame Bin Ladin için teröre başvurma nedeni uluslararası arenada ABD'nin Müslüman coğrafyada yaptığı politikaları dünya kamuoyuna duyurma hedefidir. Aynı zamanda terörizm politik yönetim süreçlerini işlevsiz hale getirmek ve yöneten zümreyi demoralize etmek için de kullanılır.

Terörizm halkın tavrını olumlu ya da olumsuz şekilde etkiler. Örneğin terörist gruplara karşı bir sempati oluşur veya korkunun da ön plana çıkmasıyla bir düşman algılaması oluşabilir.

Teröristler rejime karşı bir hareketlenmeyi de niyet edinmiş olabilirler. Bu nedenle kalabalıkları provoke ederler. İnsanlar direnişçiler ordusuna çekilip hükümetin göstermek istedikleri yüzü gösterilmiş olurlar. Fakat burada hatırlanması gereken ise ilk verdiğimiz tanımdır. Buna göre sistemin dışına itilmiş grupların karşı hareketlenmeleri modern dünyada terör adını alabilmektedir. Bir başka deyişle terörizm güçsüz olanın bir silahı ve stratejisidir.

Güçsüzlük rejimin veya hâkim gücün muhalefeti (çevreyi) aşırı bastırmasından da kaynaklanabilir. Şunu da varsaymak yanlıştır: Terörizmin olduğu her yerde baskı vardır. Bazı durumlarda gruplar talepleri için zaman kaybetmek istemeyebilirler. Üstelik hâkim güç bu işlemi

mümkün olduğunca geciktiriyor ise ve bir de ona güvensizlik varsa bu sonuç ortaya çıkabilir. Aynı zamanda demokratik ortamda çoğunluğu mobilize edebileceğine inanan veya buna imkânı olmayan gruplar da teröre başvurabilir. Bu da onlara şiddet alternatifini sunar ve başka seçenekleri olmadığını düşünürler.

Aynı zamanda devletler de terörist faaliyette bulunabilirler. Örneğin İran'ın rejim ihracı isteğiyle yaptıklarında veya İsrail'in yeni yerleşim yerleri açmak için sürdürdüğü faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan manzarada buna birer örnek bulmak mümkündür. Fakat burada vurgulanmak istenen devletleri itham etmek değil sonuca ulaşmak için uygulanan politikalarla yaptığımız terör tanımı arasındaki benzerlikleri vurgulamaktır. Örneğin bir devletin kendi halkına yönelik psikolojik savaş teknikleri uygulaması devletler hukuku açısından kabul edilebilir olabilir ama bir terörist grubun işlem mantığıyla benzerlikler gösterebilmektedir.

Kısacası terörizmi devlet otoritesine veya hâkim güce karşı koyan farklı ideolojik grupların bir stratejisi olarak görüyoruz. Bir nedeni dramatize etmek isteyen gruplar, yöneticileri ve kitleleri demoralize etmek isteyenler, kitlesel destek sağlamak isteyenler, takipçilerini ve geniş kitleleri etkilemek isteyenler için uygun bir yoldur terör.⁵

• **Ortadoğu Kaynaklı Terör:**

Batının sömürgeci döneminden kalan bir alışkanlıkla Doğuyu klasik oryantalist anlayışla ve "öteki" olarak niteleyecek şekilde sınıflamaya tabi tutması hiç şüphesiz Doğulu halklar ve aydınlar üzerinde bir etki bırakmıştır. Ayrıca yakın tarih içerisinde de petrol sayesinde belirli bir zümrenin aşırı zengin olup halkların da nispeten rahat bir hayat sürmesi fakat bu ülkelerin hak ettikleri gerçek zenginlikleri elde edememeleri tepkilere yol açmış oldu. Dahası yaşanan bu süreci "yeni sömürgecilik" olarak da nitelemek çok yanlış olmaz. Örneğin sadece sattıkları petrolle ayakta duran Arap Ülkelerindeki ekonomiler tüketime dayalıdır ve gayri safi milli hâsılları Avrupa ile karşılaştırılmayacak durumdadır.

Bütün bunların yanında politik hayatta Ortadoğu ülkelerinin durumu da ortadadır. Ortadoğu'daki hemen hiçbir Müslüman ülkede demokrasi yoktur, insan hakları kısıtlı seviyededir ve evrensel ölçütlerde saygı görmemektedir. Bu bölgedeki halklara göre bütün bunların nedeni petrollerini satın alan Batı ülkelerinin kendilerine bıraktıkları otoriter rejimlerdir. Örneğin Birinci Körfez Savaşı'nda ABD'liler bu bölgeye büyük bir iyilik yaptıklarını düşünürlerken bu bölgedeki halklar ise yapılanın sadece hanedan tarzı otoriter rejimleri korumaya yönelik olduğunu düşünmektedirler.⁶

Günümüzde hepimizin muzdarip olduğu köktenci grupların terör eylemlerinin başındaki adam olan Usame Bin Ladin'e göre ise bütün bu eylemlerin nedeni ABD'nin bu bölgede güttüğü politikalarıdır. Ladin'e göre ABD İsrail'e koşulsuz destek vererek Filistin'de ve Lübnan'da yaşlı, çocuk ve kadınları acımadan öldürdü. Şimdi El-Kaide'nin aynı şekilde sivilleri hedef alarak asimetrik bir savaş uygulamasının nedeni ise çektikleri acıları ABD'ye de tattırmaktır.⁷

Bu açıdan bakacak olursak Ortadoğu kaynaklı terörün bir çeşit reaksiyon sonucunda ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Aynı şekilde Ladin'in bu açıklamasından ortaya çıkan sonuç itibarıyla yukarıda yaptığımız terör tanımlamasına göre Hegemon güç sayesinde bölgede gücü elinde bulunduran hanedan tipi otoriter rejimlerin politikaları bir çeşit reaksiyon doğurmuştur. Aynı zamanda yine Hegemon gücün koşulsuz olarak destek verdiği İsrail'in politikaları sonucunda yine ABD birinci hedef olmuştur.

Buna karşılık ABD'nin 2002 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne göre ise Amerikan ulusunun yapması gereken insanın özgürlüğüne kastetmiş bu güçlere karşı sonuna kadar mücadele etmektir.⁸ Aynı şekilde başka bir Amerikalı uzmana göre ise ABD bu sorunla ilgili üç ayrı strateji uygulamalıdır. Bunlardan ilki askeri, ikincisi politik ve üçüncüsü de kültürel olanıdır.⁹ Askeri aşamada hiçbir şekilde taviz verilmeden mücadele devam etmelidir. Diğer aşamalarda ise bölgedeki ilımlı gruplar desteklenmelidir.

Usame bin Ladin'in yukarıda değindiğimiz deklarasyonuna bakacak olursak yapılanın bir çeşit küresel savaş yani İslami terimle Cihat olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu görüşe karşı olan İslami

gruplar da vardır. Örneğin Londra’da meydana gelen terör eylemleri sonucunda bir açıklama yapan Ömer Bakri Muhammet’e göre Darü’l İslam olmadığına göre Darü’l Harb ilan etmek de anlamsızdır.¹⁰ Buradan anlaşılan şudur: Halife makamı var olmadan dünya çapında kâfirlere karşı bir savaş mümkün değildir.

Fakat şunu da eklemek gerekir ki uygulanan terörist faaliyetler sonucunda Batıda zaten Doğuya karşı var olan “öteki” kavramı iyice derinleşmektedir.

Ek olarak küresel terörün sadece Hegemon güç ve köktenci gruplar arasında bir mücadele olmadığını da belirtmemiz gerekiyor. Zaten terörün bir başka ifadeyle “asimetrik savaş” olarak da anılması şunu gösteriyor ki birbirine rakip olan büyük veya orta büyüklükteki güçler terör olgusunu kullanarak birbirleri arasındaki mücadeleyi derinleştirmektedirler. Bunun en bariz örneği terör örgütlerinin finansal ve askeri desteklerindeki çeşitliliğidir.

• **Sonuç:**

Genel olarak incelediğimiz terör tanımları da gösteriyor ki Ortadoğu kaynaklı olduğunu söylediğimiz ve bugün küresel bir boyut alan, aynı zamanda da dinsel öğeler taşıyan terör bir çeşit reaksiyon sonucunda sistemin dışında kalan güçlerle merkezdeki güçler arasındaki mücadelenin bir ürünüdür. Aynı zamanda merkeze dâhil olup merkez içi mücadelede de öne çıkmak isteyen uluslar tarafından desteklenen bu olgu küresel güç dengelerinin yeniden yerine oturacağı döneme kadar belirleyici güç parametrelerinden birisi olacaktır.

* **Daha önce** <http://www.tasam.org/modules.php?name=News&file=article&sid=163> adresinde yayınlanmıştır.

¹ Fareed Zakaria. *Newsweek*. New York: Oct 15, 2001. Vol. 138, Iss. 16; p. 22

² Tuğtan, Mehmet Ali. *Stradigma*. Bkz: <http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no=191>

³ Hegemon güç sadece hükmetmekle kalmayıp her türlü parametreye de hâkim olmaya kalkmaktadır.

⁴ Prof. Martha, Crenshaw. *Comparative Politics*, Vol.13, No.4 (Temmuz, 1981), p. 379–399

⁵ Prof. Martha, Crenshaw. *Comparative Politics*, Vol.13, No.4 (Temmuz, 1981), p. 379–399

⁶ Fareed Zakaria. *Newsweek*. New York: Oct 15, 2001. Vol. 138, Iss. 16; p. 22

⁷ Bkz: <http://english.aljazeera.net/NR/exeres/8BAF429F-BADD-40E2-AD66-712FCF7D7A95.htm>

⁸ Bkz. <http://www.state.gov/r/pa/ei/wh/15421.htm>

⁹ Fareed Zakaria. *Newsweek*. New York: Oct 15, 2001. Vol. 138, Iss. 16; p. 22 bkz.

http://www.fareedzakaria.com/articles/newsweek/101501_why.html

¹⁰ Al-Muhacirun Cemaati lideri ve London School of Shari’ah’ın öğretim görevlisi. Bkz.

<http://memri.org/bin/articles.cgi?Page=subjects&Area=jihad&ID=SP43502>